

Medicina i humanisme

Alcalde, regidors, senyores, senyors.

És per a mi un honor i un plaer dirigir-me a vostès per retre homenatge a l'Hospital del Mar en motiu del seu centenari i de la concessió de la Medalla d'Or de l'Ajuntament de Barcelona. Encara que no sóc metge, sinó escriptor i professor d'Humanitats, he tingut una relació força íntima amb la medicina, primer, quan era molt jove, perquè vaig començar la carrera, interrompuda, després, a la recerca d'altres coneixements, i després perquè he utilitzat contínuament nombroses metàfores mèdiques als meus textos al llarg de la meva trajectòria literària. Sempre m'ha semblat que el món de la paraula i el món del cos tenen històries paral·leles, i que, si la medicina busca curar allò que els antics denominaven la *physis*, la literatura i la filosofia busquen la curació de l'esperit.

No sóc metge, per tant, però estic en condicions de valorar l'ètica i l'èpica de la medicina. I la història de l'Hospital del Mar és, també, una història d'èpica i d'ètica, des de la seva fundació fins avui dia.

També és una història en la qual la ciutat, Barcelona, i el mar juguen un paper fonamental. Respecte aquest últim podríem recordar que estem parlant d'un hospital amb una situació única, gairebé endinsat a les aigües del Mediterrani, rodejat per un barri que havia tingut una forta vocació marinera. El mar té, crec, un important poder terapèutic i catàrtic. És, per a la vista, allò que la música és per a l'oïda. Una vegada, fa uns anys, vaig conèixer un gran metge i escriptor polonès que havia organitzat la unitat de cures intensives de l'Hospital General de Cracòvia. Des del primer moment va incloure la música entre aquestes cures. Quan li vaig dir que el mar seria el complement visual idoni, va aprovar la idea amb entusiasme. L'Hospital del Mar és, i amb totes les conseqüències, mar. I és Barcelona. Encara que estigui actualment a l'espera de nous *ajornaments*, propis del segle XXI, el 1992 es va presentar ja, en motiu dels Jocs Olímpics, com un modern establiment dedicat a la medicina, la cirurgia i la recerca. Abans, la crònica es remunta a 1914, data de la fundació, un any en el qual Europa s'omple de tenebres i Barcelona coneix un trienni daurat. L'Hospital del Mar, nascut com Hospital d'Infecciosos, està més a prop de la tenebra que de l'or, més al costat dels miserables que dels poderosos. Vol ser el mur sanitari que ha de

defensar la ciutat de les epidèmies. Això ens informa sobre quina és la voluntat primera de l'Hospital del Mar i, també, del lligam amb la ciutat.

Perquè, encara que sembli brutal dir-ho així, les epidèmies marquen a una ciutat tant com els seus somnis. El somni meravellós del Renaixement florentí s'engendra entre els estralls de la pesta negra que va assolar Europa i, en particular, la capital toscana. Per viure somnis una ciutat ha de fer front a les seves epidèmies, també les espirituals, que estan sempre a l'aguait. Com Hospital d'Infecciosos, títol obscur i maleït, l'Hospital del Mar neix el 1914 per lluitar contra les epidèmies físiques i, des d'aleshores, té una llarguíssima tradició al servei de la ciutat, fins arribar a ser, després, un hospital generalista. Hi ha molts episodis d'aquesta lluita on es confirma l'ètica i l'èpica de la medicina. Deixin-me avui recordar-ne només un: aquell que ens explica el bombardeig de l'Hospital durant la Guerra Civil i el seu trasllat, més o menys improvisat, a l'Hotel Florida, al peu del Tibidabo. Llegir la narració d'aquests fets, veure l'actitud dels metges i del personal sanitari, observar com, en condicions duríssimes, es va voler mantenir el funcionament hospitalari emociona, reconcilia i demostra la fortalesa de l'ésser humà davant de les adversitats, allò que, en mig de decepcions i escepticismes, ens fa sentir orgullosos de pertànyer a la humanitat. Lluny del seu mar, a l'altra banda de la ciutat, en la precarietat de l'Hotel Florida, l'Hospital va segellar el seu pacte de sang, el seu compromís amb la ciutat.

Aquest compromís continua, encara que ja fa molts anys que no es titula Hospital d'Infecciosos i que no es circumscriu a combatre les epidèmies sinó que s'ha estès a totes les branques de la medicina. I el compromís continua gràcies al tarannà social i comunitari de l'Hospital, a la seva voluntat innovadora, a l'aposta per la recerca. La medicina ha de ser al servei de la societat. No és un treball més, no és un negoci, ni és únicament una professió. No és una activitat privada. O no ho hauria de ser. Hauria de ser un servei i hauria de ser una passió perquè concerneix a un dels territoris més fràgils i fascinants de l'existència: aquell on conflueixen la por i l'esperança. Si llegeixen, o rellegeixen, els principis d'Hipòcrates comprovaran fins a quin punt aquests termes juguen entre ells. Ara ha desaparegut la declaració hipocràtica de les sales d'espera. Abans un se la trobava sovint i, com a malalt, era tranquil·litzador.

A propòsit de les sales d'espera, deixin-me fer una reflexió literària i filosòfica. En un dels meus llibres vaig indicar, una mica provocadorament, que les sales d'espera serien els espais idonis per fer les representacions del teatre antic i, també, possiblement del modern. En cap lloc es concentra tant la quinta essència de la por i de l'esperança. Allà es viu la condició humana en estat pur. Uns homes, unes dones,

estan asseguts o drets, amunt i avall. Esperen. Què esperen? A vegades notícies més o menys trivials; a vegades, notícies que canviaran per sempre les seves vides. Esperen. Amb por i amb esperança. Les portes s'obren i es tanquen. Per alguns és la rutina; per altres el destí que pot trastocar-ho tot. Sovint és la condició humana posada al límit.

Afortunadament, junt amb la por hi ha l'esperança. Si algun hospital —l'Hospital del Mar, per exemple— es proposés portar a la realitat la meua proposta es podria representar el *Prometeu encadenat* d'Èsquil, amb la seva escena central, quan el tità filantrop explica com ha allunyat els homes del no-sentit i del nihilisme. Diu: "Els he donat cegues esperances". Els ha donat forces enmig de la foscor per fundar la civilització. El lector d'Èsquil es troba amb la concepció grega de la cultura humana. Sorgeixen l'agricultura, la ramaderia, la mineria, el llenguatge, la matemàtica, l'astronomia i... la medicina.

A la sala d'espera es representaria, doncs, el sorgiment de la medicina.

La medicina és, si creiem a Prometeu, filla de la por i de l'esperança. Filla del dolor que provoca la por i de l'esperança de superar, de guarir, aquest dolor. Els grecs utilitzaven la mateixa paraula, *elpis*, per espera i esperança. Per això les sales d'espera són, metafòricament, els paisatges de confluència entre el malalt i el metge, entre els dos protagonistes d'aquest relat. El metge no existeix sense el malalt, i la medicina tampoc existeix sense la tensa dialèctica entre dolor i curació. Com a conseqüència, la medicina no pot ser merament una activitat o un negoci privats. Ha d'estar al servei de la comunitat, de l'home. I qui l'exerceix ha de fer-ho amb la passió per allò que és humà, disposat sempre a reconèixer el protagonisme del malalt.

Junt amb la medicina comunitària es fa més necessari que mai reivindicar el metge humanista. I què és un metge humanista a principis del segle XXI? Fa quatre anys vaig tenir la fortuna d'escriure un llibre de converses amb el Dr. Moisès Broggi.

Aleshores ell tenia 103 anys i, com és sabut, una dilatadíssima dedicació a la medicina i a la cirurgia. Havia vist l'evolució de la figura del metge i els canvis en la consideració del malalt. Li preocupaven dos aspectes fonamentalment: la separació entre especialitat i visió unitària del cos, d'una banda; i, d'altra banda, l'allunyament entre malalt i metge. Crec que un metge humanista en els nostres dies és aquell qui tracta de superar aquestes dualitats. Durant el Renaixement la gran conquesta va ser la unificació entre teoria i pràctica. Ja no eren el ferrer o el barber, com als quadres de Brueghel o El Bosch, els qui operaven sinó que era el metge el qui s'enfrontava

directament al cos. El repte avui dia és llegir de nou el cos en la seva integritat amb el recolzament dels revolucionaris severos que proporciona l'especialització. La medicina és coneixement i catarsi, curació per la tècnica i curació per la paraula.

Tinc amics molt estimats a l'Hospital del Mar i sé que, en bona part, comparteixen aquests criteris. Cent anys després del seu naixement, l'Hospital mateix és una bona mostra d'aquella èpica i d'aquella ètica de les quals parlava al començament. Amb una història difícil, dura i gloriosa l'Hospital del Mar s'ha guanyat el prestigi científic i mèdic que ara té. També s'ha guanyat un lloc privilegiat al cor dels barcelonins, que veuen aquest recinte del dolor i de l'esperança, gairebé banyat pel mar, com un element indispensable de la seva memòria urbana i del seu paisatge sentimental.

Moltes gràcies a l'Ajuntament de Barcelona per aquest merescudíssim guardó. I moltes felicitats als amics de l'Hospital del Mar. El reconeixement de l'esforç sempre ens fa més grans.

Rafael Argullol

Barcelona, 2 de febrer de 2015